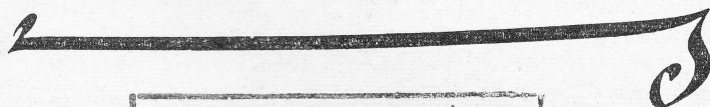

АРХІВИ УКРАЇНИ

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ АРХІВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ РАДІ МІНІСТРІВ УРСР

НИКОЛАЕВСКИЙ
ОБЛАСТНОЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АРХИВ
НАУЧНО-СПРАВОЧНАЯ
БИБЛИОТЕКА

ЗМІСТ

Передова — Важливі завдання суспільних наук 3

СТАТТІ

К. Коротченко, А. Мітьєва (Донецьк) — До історії розвитку архівної справи в Донецькій області 6

ПОВІДОМЛЕННЯ

П. Чатор (Полтава) — Червоне десятиріччя 15
С. Кілієвич — Академік М. Ф. Біляшівський — засновник Державного історичного музею УРСР 21

ОБМІН ДОСВІДОМ

Є. Шаталіна (Харків) — Ще про типи, види й форми публікацій 29
В. Кузьменко, Р. Боднар — Дезинсекція архівосховищ ЦДІА УРСР бромистим метилом 31
І. Львовський (Полтава) — З досвіду роботи з відомчими архівами 34
О. Бурова, М. Козлова (Хмельницький) — Методика керівництва роботою міських і районних архівів у Хмельницькій області 39
Н. Мазур (м. Шостка Сумської обл.) — Упорядкування документальних матеріалів у Шосткинському районному архіві 42
К. Новофастівська (Вінниця) — Наша лабораторія 43
О. Катруха (Харків) — Готування описів документальних матеріалів до видання 45

КОНСУЛЬТАЦІЇ

О. Гомонов — Про оформлення постанов і рішень 48
Б. Нененко — Як обліковувати роботу завідуючому районним (міським) державним архівом 49
Т. Сатова — Облік документальних матеріалів у районних (міських) державних архівах 50

№ 6 (86)

ЛИСТОПАД —
ГРУДЕНЬ

РІК ВИДАННЯ

XXI

КИЇВ — 1967

1042
415

ДОКУМЕНТИ

- Ш. Людковський** (Миколаїв) — Нові документи про боротьбу за Великий Жовтень в Миколаєві 53
І. Бутич — М. І. Костомаров і царська цензура 60

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

- Т. Слюдикова** — Джерела ЦДІА УРСР про селянський рух на Україні в 1917—1918 рр. 71
О. Дзьобан (Львів) — Архів Рудольфа Моха 75

КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

Рецензії

- В. Сарбей** — Книга про історика 78
А. Барабой — Збірник документів з історії селянського руху 82

Бібліографія

- С. Сороковська** — Бібліографія на сторінках журналу «Літопис революції» 84
 Нотатки про книги 86

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

- В. Жук** (Полтава) — Довідник «Некрополь історичних і культурних діячів України» потрібен 93
О. Ошуркевич (Луцьк) — З думою про видатних людей 95

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ 96

- Матеріали до українського біографічного словника**
П. Ротач — Літературна Полтавщина 103

Редакційна колегія:

Бутич І. Л. (відповідальний редактор), **Вовк А. О.**, **Гордієнко Б. В.** (відповідальний секретар), **Гудзенко П. П.**, **Коновалова В. С.**, **Крячок М. І.**, **Кузьменко В. В.** (заст. відповідального редактора), **Пшеничний Г. С.**, **Стрельський В. І.**, **Тесленко М. І.**, **Щедрина Д. С.**

Адреса: Київ, ГСП-1, Володимирська вул., 22-а. Телефон Б 9-40-24.

АРХИВЫ УКРАИНЫ, №6, 1967

(На украинском языке)

Выходит 6 раз в год.

Літературний редактор **В. С. Фіалко**
 Технічний редактор **В. І. Мізерський**
 Коректор **А. А. Ейдельман**

Здано на виробництво 6. X. 1967 р. Підписано до друку 21. XI. 1967 р.
 Формат паперу 70x108¹/₁₆. Фіз. друк. арк. 7. Ум. друк. арк. 10,4.
 БФ 05638. Тираж 17000. Зам. 1651. Ціна 20 коп.

Київська книжкова друкарня № 6. Київ, Виборзька, 84.

НОВІ ДОКУМЕНТИ ПРО БОРТЬБУ ЗА ВЕЛИКИЙ ЖОВТЕНЬ В МИКОЛАЄВІ

В дореволюційній Росії Миколаїв був значним промисловим і портовим містом, одним з центрів робітничого руху. Металісти Миколаєва, керовані міцною більшовицькою організацією, виступали в перших рядах борців проти самодержавства. Лютневу буржуазно-демократичну революцію робітники Миколаєва зустріли, маючи славні революційні традиції. Про повалення самодержавства в місті стало відомо 1(14) березня 1917 р. У перші дні революції було роззброєно царську поліцію, звільнено політичних в'язнів. Висловлюючи солідарність з героїчним пролетаріатом Петрограда, що брав участь у революції, робітники Миколаєва вимагали свободи слова, друку, зборів, відраховували частину свого заробітку на допомогу сім'ям борців, які загинули в революційній боротьбі. На підприємствах почались вибори до Ради робітничих депутатів (див. док. №№ 1, 2).

Як відомо, в результаті Лютневої буржуазно-демократичної революції в Росії виникло своєрідне двовладдя: влада пролетаріату і селянства в особі Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів і влада буржуазії та поміщиків в особі Тимчасового уряду.

Таке ж становище створилось і в Миколаєві, де в перші дні революції були створені Рада робітничих депутатів і Рада військових депутатів, які пізніше об'єдналися в єдину Раду, а також так званий Громадський комітет — орган буржуазного Тимчасового уряду.

У Миколаївській Раді, як і в більшості інших Рад країни, з ряду обставин керівництво захопили меншовики та есери, які всіма силами підтримували політику Тимчасового уряду. В цьому відношенні характерним є документ № 3, який характеризує політику есери-меншовицького керівництва Ради, що прагнуло не допустити введення восьмигодинного робочого дня революційним шляхом.

Боротьбою за завоювання влади Рад, за перемогу пролетарської революції керували більшовики. Знамениті Квітневі тези В. І. Леніна, рішення VII Всеросійської (Квітневої) конференції більшовиків націлили партію на перехід від буржуазно-демократичної революції до соціалістичної.

Під впливом ленінських ідей посилилась діяльність більшовиків Миколаєва, які хоч і перебували до серпня 1917 р. в так званій об'єднаній соціал-демократичній організації разом з меншовиками, але виступали у ній організованою і згуртованою групою.

Борючись за завоювання на свій бік робітничих мас, більшовики перенесли центр своєї діяльності на великі заводи «Наваль» і «Руссуд». У створених тут партійних комітетах переважна більшість належала більшовикам. Під їх керівництвом були створені на підприємствах профспілки і заводські комітети. Більшовикам належала також ініціатива що-

до створення вже на початку революції Червоної гвардії (див. док. № 4) і тільки завдяки протидіям меншовиків вона була створена в жовтні. До діяльності Червоної гвардії відносяться документи №№ 7, 8, 9.

У тривожні дні корніловського заколоту робітники миколаївських заводів, солдати і моряки активно підтримали петроградців. Вплив більшовиків на маси зростав з кожним днем. У зв'язку з перевиборами Ради в жовтні 1917 р. значно виросла в ній більшовицька фракція. На численних мітингах робітники і солдати вимагали передачі влади до Рад (див. док. № 5). З захопленням була зустрінута у Миколаєві звістка про перемогу Жовтневого збройного повстання в Петрограді, про прийняття на II Всеросійському з'їзді Рад ленінських декретів про землю і мир.

Але встановити Радянську владу трудящі Миколаєва змогли лише в результаті запеклої боротьби з контрреволюційною Центральною радою, меншовиками і есерами, що її підтримували. Це сталося 14(27) січня 1918 р.

Боротьба за Великий Жовтень на Миколаївщині знайшла своє відображення в документах того часу, а також у матеріалах періодичної преси. Однак слід зазначити, що документів про події періоду Великої Жовтневої соціалістичної революції в Миколаєві, як і в цілому на Україні, збереглося мало. Більшість з них, що мають наукове значення, були в свій час опубліковані в збірниках документів і матеріалів «Большевистские организации Украины в период подготовки и проведения Великой Октябрьской социалистической революции (март—ноябрь 1917 г.)», «Большевистские организации Украины в период установления и укрепления Советской власти (ноябрь 1917 г. — апрель 1918 г.)», в збірнику документів і матеріалів у трьох томах «Великая Октябрьская социалистическая революция на Украине (февраль 1917 г. — апрель 1918 г.)», в збірнику «Робітничий контроль і націоналізація промисловості на Україні (березень 1917 р. — березень 1918 р.)», а також в інших публікаціях.

Найповнішим зібранням документів є збірник «Борьба за Великий Октябрь на Николаевщине (февраль 1917 г. — март 1918 г.)», який був виданий до 40-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції. В збірнику вміщено 221 документ, з яких більше 50 процентів являють собою газетні повідомлення.

Ця публікація не переслідує мету послідовно розкрити документами історію боротьби за встановлення Радянської влади в Миколаєві. Як згадувалось вище, більшість документів з цієї теми вже було опубліковано.

Основна мета цієї публікації — ознайомити читача з новими документами, що не публікувались раніше і які являють собою інтерес для дослідників боротьби за встановлення влади Рад на Україні.

Нижченаведені документи виявлені в фондах Миколаївської Ради робітничих і військових депутатів (ф. Р-2247), Революційного штабу при Миколаївській Раді робітничих і військових депутатів (ф. Р-2825), Миколаївського морського комерційного порту (ф. 255), Миколаївського відділення Загальної компанії електрики (ф. 302), Миколаївського заводу «Наваль» (ф. Р-578) і «Руссуд» (ф. 300).

Всі документи датовані старим стилем і публікуються в хронологічній послідовності.

Ш. Людковський

**Доповідна записка керуючого заводом «Руссуд» *
до правління товариства про вимоги робітників заводу**

9 березня 1917 р.

Милостивые государи!

Считаем необходимым довести до Вашего сведения положение дел на заводе в связи с событиями последнего времени.

С момента получения в Николаеве известий о событиях, происшедших в Петрограде, о расстреле полицией безоружных и большом количестве жертв, рабочие заволновались. Опубликованные вслед за этим известия исполнительного комитета Государственной думы и Совета рабочих депутатов не могли никого удержать от выражения своих чувств радости в связи с переменой правительства.

Проявление этой радости и возбужденность продолжались с 3 по 6 марта, когда согласно объявления организационного комитета Совета рабочих депутатов состоялись на заводе выборы выборщиков из членов Совета рабочих депутатов.

Заводоуправление оказало все свое содействие скорейшему и спокойному осуществлению этих выборов, надеясь этим достигнуть скорейшего успокоения всех рабочих и возобновления работ нормальным порядком.

Заводоуправление должно констатировать факт корректного отношения всех рабочих и служащих за все это время по отношению друг к другу и администрации завода.

К сожалению, с 6—7 марта стали замечаться выступления рабочих и некоторых отдельных служащих с требованиями экономического и административного характера.

Наиболее существенным мы находим тенденцию удалить с завода в «трехдневный срок» некоторых мастеров (Гагенмейстера, Ильина и т. п.) без указания причин недовольствия.

Кроме того, некоторые группы рабочих требуют пересмотра всех расценок и значительного увеличения зарплаток. Ввиду того, что существующие сметы не всегда дают возможность заводууправлению идти навстречу этим требованиям, мы хотели бы получить Ваше согласие на возможный перерасход против смет, дабы не создавать обостренного положения в среде рабочих.

Независимо от этого [в] настоящее переходное время, пока правила внутреннего распорядка завода, основанные на старом фабричном уставе, не будут заменены новыми правилами, выработанными на основании будущих новых законов, необходимо Вам войти к комиссару Министерства торговли или к новому правительству с просьбой срочно разъяснить, чем должны руководствоваться заводууправления в настоящее время.

Повторяем, главной причиной обострения взаимоотношений является именно несоответствие старого фабричного устава с новыми, провозглашенными правительством, свободами. Чем скорее разъяснение правительства последует, тем скорее может начаться нормальная жизнь на заводе. В настоящий момент требования принимают более и более широкий характер.

Местные власти (никولاевский градоначальник Н. П. Леонтович, фабричный инспектор, общественный комитет безопасности и Совет ра-

* «Руссуд» — завод Російського суднобудівного акціонерного товариства в м. Миколаєві. Правління товариства перебувало у Петрограді.

бочих депутатов) нами извещены об эксцессах со стороны мастеровых (требование удалить мастеров).

С совершенным почтением
И. о. управляющего заводом
делопроизводитель

Ф. Рядченко
В. Саливончик

Миколаївський облдержархів, ф. 300, оп. 1, спр. 470, арк. 60—61. Копія.

№ 2

**Резолюція загальних зборів робітників обозних майстерень
Миколаївського військово-промислового комітету про надання допомоги
родинам загиблих у Петрограді під час Лютневої революції**

13 березня 1917 р.

Мы, нижеподписавшиеся, рабочие обозных мастерских при складе Николаевского военно-промышленного комитета, на общем собрании в количестве 50 человек единогласно постановили: отчислить однодневный заработок в пользу семей павших на улицах Петрограда в борьбе за свободу и присоединиться к снарядно-механическому заводу Николаевского военно-промышленного комитета для делегирования своего представителя в состав Совета рабочих депутатов, каковой уже имеется от вышепоименованного завода, выбранный 6 марта, в чем большинство своими подписями удостоверяют.

Следует 29 подписей.

Миколаївський облдержархів, ф. Р-2247, оп. 1, спр. 2, арк. 31. Оригінал.

№ 3

**Відношення Миколаївської Ради робітничих депутатів
начальнику робіт Миколаївського комерційного порту з пропозицією
запровадити в порту восьмигодинний робочий день**

20 березня 1917 р.

Совет рабочих депутатов настоящим предлагает Вам ввести восьмичасовой рабочий день в возможно ближайший срок во избежание возможности введения его рабочими вверенного Вам порта явочным порядком, каковое явление нежелательно как нам, так и для Вас самих.

Председатель Совета
Товарищ председателя
Секретарь

В. Каушан
А. Овчинников
А. Соколов

Миколаївський облдержархів, ф. 255, оп. 1, спр. 144, арк. 2. Оригінал.

№ 4

**Протокол загальних зборів робітників суднобудівного відділу
миколаївського заводу «Наваль»**

15 квітня 1917 р.

Общее собрание слушало: 1. Об отношении рабочих к исполняющему должность Николаевского градоначальника Н. П. Леонтовичу, как лицу, не заслуживающему доверия широких масс гор. Николаева. Общее собрание постановило:

Считать градоначальника Леонтовича, назначенного Временным правительством, не заслуживающим нашего доверия, как лицо, находящееся не у места и не пользующееся популярностью [у] демократии.

Предлагаем обратиться к товарищам других цехов завода «Наваль» и других заводов гор. Николаева также обсудить отношение пролетариата к временному градоначальнику Леонтовичу, о чем и довести до сведения Совет рабочих и военных депутатов.

Мы же энергично настаиваем перед Советом рабочих и военных депутатов о смещении градоначальника Леонтовича и замене его временно лицом, пользующимся общественным доверием.

2. О создании временных судов при комиссариате.

Обратиться к Совету рабочих и военных депутатов [с просьбой] создать по примеру Петрограда временные суды мировых судей из рабочих.

3. О Красной революционной гвардии.

Организовать рабочую Красную гвардию, которая должна иметь своей целью защиту завоеванных позиций и углубление завоеваний Великой российской революции.

Что же касается наружной охраны гор. Николаева, выносим пожелание быть в контакте с уже организованной судебной-уголовной и народной милицией при комиссариате.

4. О контроле [над] милицией.

Предлагаем Совету рабочих и военных депутатов назначить своих представителей по одному в каждый участковый комиссариат.

Председатель
Секретарь

Петров
Попов

Миколаївський облдержархів, ф. Р-2247, оп. 1, спр. 2, арк. 44. Оригінал.

№ 5

Наказ робітників Миколаївського будівельного бюро загальної компанії електрики своєму делегату у Раді робітничих і військових депутатів

13 жовтня 1917 р.

Мы, рабочие ВКЭ, делегируя своего представителя в Совет, заявляем, что семь месяцев соглашательской политики с контрреволюционной буржуазией воочию показали всю пагубность ее для рабочих и крестьян. Мы глубоко убеждены, что только следующие основные пункты соответствуют и интересам демократии и задачам революции.

Поэтому мы требуем, чтобы наш делегат отстаивал: 1. Переход всей власти в руки Советов рабочих, солдатских и крестьянских депутатов. 2. Решительную борьбу за мир. 3. Немедленный созыв Учредительного собрания. 4. Передачу всех земель—помещичьих, монастырских, удельных и пр. с инвентарем крестьянским комитетам. 5. Конфискацию сверхприбыли и беспощадное обложение имущих классов. 6. Рабочий контроль над производством и распределением.

В заключение считаем нужным добавить, что отклонение от защиты хотя бы одного пункта мы будем рассматривать как измену революции и рабочему классу.

Принято всеми при трех воздержавшихся.

Председатель
Секретарь

Миколаївський облдержархів, ф. 302, оп. 1, спр. 28, арк. 135. Копія.

Резолюція загальних зборів робітників Військово-морського відділу загальної компанії електрики про надання продовольчої допомоги робітникам Петрограда

2 листопада 1917 р.

На состоявшемся общем собрании мастеровых ВКЭ В[оенно]-м[орского] отдела в Николаеве при заводе «Наваль», после доклада относительно событий в Петрограде, мастеровые выразили желание пожертвовать в пользу голодающего Петрограда. Одни размер пожертвования выразили в однодневном заработке, другие решили пожертвовать по мере возможности.

Просим господина заведующего фирмой сумму согласно подписным листам вручить цеховому комитету в лице т. Кандалова и представителя т. Крупкина.

Председатель

И. Балаховский

Секретарь

Д. Грозов

Миколаївський облдержархів, ф. 302, оп. 1, спр. 28, арк. 159. Копія.

Витяг з протоколу засідання секції Червоної гвардії при Миколаївській Раді робітничих і військових депутатів

10 листопада 1917 р.

Секция Красной гвардии, обсудив вопрос о вооружении членов гвардии, что главным образом тормозит организацию [отрядов] в течение двух месяцев, тогда как защита интересов революционного пролетариата назрела до крайней степени и каждое промедление лишает возможности секцию исполнить серьезную и ответственную обязанность перед товарищами, изъявившими согласие принести в жертву революции дорогую каждому гражданину жизнь, постановила обратиться с этим вопросом в срочном порядке к Революционному штабу*.

Войти в штаб поручается товарищам Е. Пич, Е. Пивень и А. Лошака.

[О]результатах секция просит штаб поставить в известность до смотра гвардии, имеющего быть 11 сего ноября, дабы была возможность ответить членам гвардии на неоднократно задаваемые вопросы по этому поводу.

Причем секция просит штаб ускорить вопрос о помещении для занятий секции.

Председатель

Радченко

Секретарь

Пушкарь

Миколаївський облдержархів, ф. Р-2825, оп. 1, спр. 2, арк. 6. Оригінал.

* Революційний штаб був створений при Раді робітничих і військових депутатів з представників Ради, міської думи і політичних партій для «охорони революції». В дійсності, як меншовицько-есерівський орган, він стримував революційну ініціативу робітників.

№ 8

Витяг з протоколу засідання секції Червоної гвардії при
Миколаївській Раді робітничих і військових депутатів

17 листопада 1917 р.

СЛУШАЛИ: О средствах Красной гвардии.

ПОСТАНОВИЛИ: Заказать подписные листы и разослать красногвардейцев с мандатами, которые пойдут по квартирам и произведут сбор. Довести до сведения об этом Революционный штаб.

Председатель

Сытников

Секретарь

Чабанов

Миколаївський облдержархів, ф. Р-2825, оп. 1, спр. 2, арк. 8. Оригінал.

№ 9

Витяг з протоколу пленарних зборів ради виборних, ради старост
службовців і цехових комітетів миколаївського заводу «Наваль».

29 листопада 1917 р.

СЛУШАЛИ: Об охране завода в связи с переживаемым моментом.

ПОСТАНОВИЛИ: Впредь до организации охраны завода заводским комитетом, просить секцию Красной гвардии принять эту охрану временно в свое ведение и исполнение.

Председатель

Ф. Портенко

Секретарь

В. Дмитриев

Миколаївський облдержархів, ф. Р-578, оп. 1, спр. 9, арк. 36. Оригінал.

№ 10

Лист Народного секретаря внутрішніх справ Української республіки
Є. Б. Бош до Миколаївської Ради робітничих і військових депутатів
про усунення з посад комісарів Тимчасового уряду і Центральної
ради

9 січня 1918 р.

Прошу повідомити, чи прийняті заходи щодо проведення в життя
наказу № 1 від 27 грудня 1917 р. про звільнення з посад губернських,
повітових та міських урядових комісарів.

Коли ж ні, то прошу прийняти заходи щодо заміни їх відповідними
особами, виділеними Радою робітничих, солдатських та селянських
депутатів.

Коли такі комісари призначені, то прохаємо подати їх адреси та
прізвища для направлення їм кореспонденції.

Про це прошу сповістити.

Народний секретар внутрішніх справ

Української республіки

Є. Бош

Писар *

Миколаївський облдержархів, ф. Р-2247, оп. 1, спр. 17, арк. 51. Оригінал.

* Підпис нерозбірливий.